

Politechnika Śląska
Wydział Architektury
Katedra Urbanistyki i Planowania Przestrzennego

Adaptacja obiektów przemysłowych dla celów sportu

Rozprawa doktorska

STRESZCZENIE
SUMMARY

Autor: Bogusław Hajda

Promotor: profesor dr hab. inż. arch. Krzysztof Gasidło

Gliwice, wrzesień 2021 r.

STRESZCZENIE

- **Przedstawienie problemu naukowego.**

Zjawisko powstawania terenów i obiektów przemysłowych oraz procesy ich adaptacji do nowych funkcji są od wielu lat przedmiotem badań naukowych. Literatura na ten temat jest bardzo bogata (patrz stan badań i bibliografia). Najczęściej opisuje się adaptacje obiektów przemysłowych do celów handlowych, biurowych, kulturalnych, turystycznych a także mieszkaniowych. Sport jako funkcja towarzysząca, lub czasami główna, jest tematem rzadko poruszonym w literaturze naukowej i pracach studialnych dotyczących przekształceń terenów i obiektów, chociaż coraz częściej można znaleźć przykłady wykorzystywania terenów i obiektów przemysłowych do celów sportowych.

Przedmiotem niniejszej pracy są adaptacje obiektów przemysłowych dla sportów, w tym również takich, które mogą być uprawiane bez specjalnie w tym celu zaprojektowanej i wzniesionej infrastruktury, takiej jak hale sportowe, stadiony lub baseny.

Problemem naukowym jest brak odpowiedzi na pytanie, czy adaptacja obiektów i terenów przemysłowych dla celów sportu, w tym również sportów miejskich, może być odrębnym kierunkiem w procesie ich transformacji funkcjonalnej oraz czy istnieją prawidłowości towarzyszące temu zjawisku.

- **Uzasadnienie wyboru tematu.**

Podjęcie tematu adaptacji obiektów przemysłowych dla celów sportu jako przedmiotu pracy badawczej wynika z trzech powodów:

- pierwszym są wieloletnie doświadczenia sportowe autora, związane z uprawianiem wspinania (w tym miejskiego) oraz doświadczenia zawodowe, związane z transformacją funkcjonalną terenów i obiektów, w tym szczególnie przemysłowych;
- drugim są spostrzeżenia związane z wystąpieniami na konferencjach naukowych oraz seminariach. W ich trakcie autor zwrócił uwagę na rozdźwięk pomiędzy skalą występowania zjawiska jakim są sporty miejskie, a niewielką liczbą poświęconych mu opracowań naukowych;
- trzecim są liczne przykłady adaptacji terenów i obiektów, w tym szczególnie przemysłowych, dla celów sportu, które nie były dotychczas przedmiotem odrębnych, poświęconych im prac badawczych w dyscyplinie architektura i urbanistyka. Wiele z nich znajduje się na Górnym Śląsku, gdzie mieszka autor.

- **Stan badań.**

Na potrzeby pracy problematykę dotychczasowych badań podzielono na dwa obszary:

- pierwszy obszar dotyczy problemów przekształceń obiektów i terenów przemysłowych i został podzielony na trzy pola:

- ✓ transformacja terenów przemysłowych
- ✓ rewitalizacja jako narzędzie wspomagające procesy transformacji terenów przemysłowych
- ✓ rola obiektów przemysłowych w krajobrazie
- drugi obszar związany jest ze sportem oraz rekreacją w obszarach zurbanizowanych, w tym w obiektach i na terenach przemysłowych i został podzielony na dwa pola:
 - ✓ rola sportu i rekreacji w przestrzeniach miejskich
 - ✓ wykorzystanie terenów i obiektów przemysłowych dla celów turystyki i rekreacji

- **Zakres i pole badawcze pracy.**

Przedmiotem badań jest zjawisko adaptacji obiektów przemysłowych dla celów sportu. Ze szczególnym uwzględnieniem dyscyplin sportu, nazwanych sportami miejskimi. W trakcie prac badawczych sformułowano ich definicję oraz klasyfikację. Przedstawiono również historię rozwoju wybranych dyscyplin sportów miejskich oraz miejsc i obiektów do ich uprawiania.

Zakres tematyczny pracy mieści się w dyscyplinie architektura i urbanistyka. Temat badań połączony jest z zagadnieniami technicznymi, funkcjonalnymi, kulturowymi i społecznymi, wynikającymi z uwarunkowań, jakie niesie ze sobą adaptacja obiektów przemysłowych do celów sportu. Zagadnienia techniczne związane są uwarunkowaniami konstrukcyjnymi adaptacji do nowych funkcji. Zagadnienia funkcjonalne dotyczą podatności obiektów do adaptacji oraz bezpieczeństwa i jakości funkcjonowania. Zagadnienia kulturowe dotyczą uwarunkowań związanych z zachowaniem i ochroną elementów materialnego dziedzictwa kulturowego. Zagadnienia społeczne związane są z rolą sportu w procesach integracji oraz przeciwdziałania zjawiskom wykluczenia.

Zakres terytorialny pracy obejmuje województwo śląskie, w granicach którego występują obszary, które były poddawane dynamicznym procesom uprzemysłowienia. Równoległe występowanie górnictwa i wielu gałęzi przemysłu oraz procesy ich transformacji spowodowały, że w województwie śląskim odnajdujemy prawdopodobnie jedno z największych zróżnicowań rodzajów obiektów przemysłowych w skali kraju. W związku z tym skala zjawiska, które jest przedmiotem badań może tu również być największa.

Zakres czasowy pracy obejmuje lata 1989 - 2020, ponieważ rok 1989 był rokiem początku transformacji gospodarki, a więc również początku masowego pojawiania się wspomnianych obiektów.

Polem badawczym pracy są przykłady zrealizowanych adaptacji obiektów przemysłowych dla celów sportu. W tym przykłady adaptacji zrealizowanych na obszarze województwa śląskiego, a powstałych po roku 1989.

- **Hipoteza i pytania badawcze.**

Na podstawie własnych badań oraz doświadczeń autor formułuje następującą hipotezę badawczą :

Adaptacja obiektów przemysłowych do celów sportu może być odrębnym kierunkiem w procesie ich przekształceń.

Pytania badawcze:

Pytanie 1. Czy istnieją szczególne cechy fizyczne oraz uwarunkowania lokalizacyjne obiektów przemysłowych, które predysponują je do adaptacji dla celów sportu ?

Pytanie 2. Czy skala oraz rodzaje przekształceń związanych z taką adaptacją mogą mieć wpływ na fizyczne cechy obiektu ?

Pytanie 3. Czy tego rodzaju adaptacje wymagają ingerencji w elementy konstrukcyjne lub instalacje techniczne obiektu ?

Pytanie 4. Czy tego rodzaju adaptacje mogą mieć znaczenie dla zachowania i ochrony materialnego dziedzictwa przemysłowego ?

Pytanie 5. Czy taki kierunek adaptacji obiektów przemysłowych może być wykorzystywany w procesie transformacji obszarów zdegradowanych ?

Pytanie 6. Czy ingerencje związane z taką adaptacją są odwracalne i podatne na ewentualną kolejną zmianę funkcji ?

Pytanie 7. Czy tego rodzaju adaptacje mogą być dostosowywane do funkcjonowania w warunkach ograniczeń np. związanych z pandemią wirusa SARS-CoV-2 ?

- **Metoda badawcza.**

Wobec przedstawionej wcześniej hipotezy, postawione pytania badawcze wymagają ustalenia planu badań, który obejmuje cztery współzależne etapy:

- analizę literatury i innych źródeł wiedzy
- badania terenowe
- wywiady
- syntezę wyników i wnioskowanie

- **Przykłady wykorzystania sportu w procesach transformacji funkcjonalnej obiektów, w tym obiektów przemysłowych.**

Związane ze sportem funkcje mogą mieć pozytywny wpływ na formy i sposoby użytkowania przestrzeni oraz obiektów, również w procesach transformacji obszarów, które zostały dotknięte różnego rodzaju zjawiskami degradacji. W pracy zaprezentowano 24 współczesne realizacje z różnych krajów które pokazują, w jaki

sposób sporty, w tym sporty miejskie, są wykorzystywane w procesach nadawania nowych funkcji obiektom o różnych pierwotnych funkcjach.

W związku z tym przykłady zostały podzielone na dwie grupy, dla których utworzono syntetyczne Karty Informacyjne. Do pierwszej grupy włączono przykłady transformacji funkcjonalnej obiektów infrastruktury różnego rodzaju. Do drugiej grupy włączono przykłady transformacji funkcjonalnej obiektów przemysłowych.

- **Badania wybranych obiektów**

Na obszarze województwa śląskiego zidentyfikowano 40 obiektów i terenów o różnych funkcjach pierwotnych, które zostały zaadaptowane dla celów sportu. Wśród nich 31 to obiekty i tereny przemysłowe (8 obiektów i 23 tereny), a 9 obiektów i terenów pełniło w przeszłości funkcje nie związane z działalnością przemysłową. W zestawieniu ujęto wybrane tereny i obiekty, które pozwalają na uprawianie sportów w znaczeniu wyczynowym lub rekreacyjnym. W zestawieniu nie zostały ujęte tereny zaadaptowane wyłącznie dla celów rekreacji, jak np. zbiorniki poeksploatacyjne pełniące rolę kąpielisk oraz tereny, na których aktywności fizyczne zostały ograniczone wyłącznie do rekreacji, np. ze względu na ochronę zasobów związanych z sukcesją środowiska naturalnego.

Uwzględniając wzmiankowane w pracy definicję terenu przemysłowego, definicję obiektu przemysłowego, definicje sportu i sportów miejskich oraz zakres terytorialny i czasowy pracy, na obszarze województwa śląskiego zidentyfikowano 8 obiektów do badań terenowych.

- **Badania pogłębione.**

Do badań pogłębionych wybrano 3 obiekty z grupy obiektów, które były uprzednio przedmiotem badań terenowych. Celem badań pogłębionych jest zidentyfikowanie kluczowych kwestii które mogą stanowić przedmiot dalszych badań, oraz pozyskanie danych empirycznych na potrzeby opracowania studiów przypadków.

Powstałe przed 1945 r. obiekty są pozostałością po byłych Zakładach Chemicznych Hajduki i zostały ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Chorzowa. Zostały zaadaptowane w całości do nowych funkcji i umożliwiają uprawianie 7 dyscyplin sportu. Tworzą zespół trzech zintegrowanych funkcjonalnie i fizycznie obiektów, w którym ulokowano przedsięwzięcie o nazwie Freestyle Park. Obiekty znajdują się na terenie firmy Invest Parku Hajduki S.A., która jest ich właścicielem.

- **Studia przypadków obiektów wybranych do badań pogłębionych.**

Jak wspomniano wyżej, obiekty przemysłowe adaptowane dla potrzeb Freestyle Parku są zlokalizowane na terenie Invest Parku Hajduki S.A. (dalej IPH). Obecnie na terenie IPH znajduje się 20 adaptowanych do nowych funkcji obiektów, w których ulokowano prawie 100 firm reprezentujących ponad 14 branż.

Firmy z branży sportowej oraz rekreacyjnej działają w IPH od 2014 r. Funkcje sportowo-rekreacyjne zajmują łącznie powierzchnię ok. 3600 m² i zostały ulokowane w 5 obiektach. W dwóch obiektach zaadaptowanych częściowo dla potrzeb

związanych ze sportem i rekreacją ulokowano Escape Room Strych oraz Strzelnicę Hajduki a trzy obiekty zaadaptowano w całości dla potrzeb Freestyle Parku. Centrum sportowo-rekreacyjne Freestyle Park jest prywatnym, komercyjnym przedsięwzięciem. Prace związane z adaptacją trzech przemysłowych obiektów były realizowane etapami w latach 2014 – 2016. Dwa przyległe do siebie obiekty byłej kotłowni oraz sąsiadujący z nimi obiekt byłych warsztatów zostały połączone za pomocą nowopowstałego łącznika. Tworzą zespół wielokondygnacyjnej zabudowy, w którym funkcjom sportowo-rekreacyjnym towarzyszą funkcje uzupełniające. Poziom zaawansowania infrastruktury sportowo-rekreacyjnej umożliwi zarówno uprawianie sportów, w tym sportów miejskich, jak i praktykowanie rekreacji ruchowej.

- **Wnioski**

Wnioski szczegółowe z przeprowadzonych badań pozwalają na stwierdzenie, że:

- cechy fizyczne oraz lokalizacje obiektów przemysłowych predysponują je do adaptacji dla celów sportu;
- skala oraz rodzaje przekształceń związanych z taką adaptacją mogą mieć wpływ na fizyczne cechy obiektów;
- tego rodzaju adaptacje mogą, w szczególnych przypadkach, wymagać ingerencji w elementy konstrukcyjne obiektów oraz ich instalacje techniczne;
- adaptacje takie mogą mieć znaczenie dla zachowania i ochrony materialnego dziedzictwa przemysłowego;
- taki kierunek adaptacji obiektów przemysłowych może być wykorzystywany w procesie transformacji obszarów zdegradowanych;
- ingerencje techniczne i organizacyjne związane z taką adaptacją są w większości odwracalne, a obiekty są podatne na ewentualną kolejną zmianę funkcji;
- adaptacje tego rodzaju mogą być dostosowywane do funkcjonowania w warunkach ograniczeń np. związanych z pandemią wirusa SARS-CoV-2.

Analiza zgromadzonego materiału badawczego pozwala na udzielenie twierdzących odpowiedzi na postawione pytania badawcze, a w związku z tym na pozytywne zweryfikowania postawionej hipotezy badawczej.

Kierunek adaptacji obiektów oraz terenów przemysłowych dla celów związanych ze sportem należy, jako odrębny i równorzędny z innymi kierunkami adaptacji, uwzględniać w dokumentach strategicznych, programowych i planistycznych o zasięgu krajowych, regionalnym oraz lokalnym. Rozdźwięk pomiędzy licznymi przykładami adaptacji obiektów przemysłowych dla celów sportu a niewielką ilością miejsca poświęconego temu zjawisku w literaturze naukowej skłania do wyciągnięcia wniosku, że zjawisko to może być przedmiotem dalszych badań. Materiał badawczy i wnioski z pracy mogą posłużyć do kontynuacji badań, w celu głębszego poznania i opisanie cech charakteryzujących zjawisko adaptacji obiektów o różnych funkcjach pierwotnych dla sportu.

SUMMARY

- **Title.**

Adaptation of post-industrial facilities for sport purposes.

- **Presentation of a scientific problem.**

The phenomenon of the formation of post-industrial areas and objects and the processes of their adaptation to new functions have been the subject of scientific research for many years. The literature on this subject is very rich (see the state of research and bibliography). Adaptations of post-industrial facilities for commercial, office, cultural, tourist and residential purposes are most often described. Sport as an accompanying function, or sometimes the main one, is a topic rarely discussed in the scientific literature and studies on the conversion of land and facilities, although more and more often examples of the use of brownfields and industrial facilities for sports purposes can be found.

The subject of this work are adaptations of post-industrial facilities for sports, including those that can be grown without infrastructure specially designed and built for this purpose, such as sports halls, stadiums or swimming pools.

The scientific problem is the lack of answer to the question whether the adaptation of objects and post-industrial areas for sports purposes, including urban sports, may be a separate direction in the process of their functional transformation and whether there are regularities accompanying this phenomenon.

- **Justification for the choice of topic.**

Taking up the topic of adaptation of post-industrial facilities for the purposes of sport as a subject of research work is due to three reasons:

- the first is the author's many years of sports experience related to with practicing climbing (including urban climbing) and professional experience related to the functional transformation of areas and facilities, including especially post-industrial ones;
- the second is the observations related to the speeches at scientific conferences and seminars. During them, the author drew attention to the discrepancy between the scale of the occurrence of the phenomenon of urban sports and a small number of scientific studies devoted to it;
- the third are numerous examples of the adaptation of areas and facilities, especially post-industrial ones, for the purposes of sport, which have not been the subject of separate research works devoted to them in the discipline of architecture so far and urban planning. Many of them are located in Upper Silesia, where the author lives.

- **The state of research.**

For the purposes of this work, the issues of the research conducted so far have been divided into two areas:

- the first area concerns the problems of transformation of facilities and post-industrial areas and has been divided into three fields:
 - ✓ transformation of post-industrial areas
 - ✓ revitalization as a tool supporting the transformation processes of post-industrial areas
 - ✓ the role of post-industrial objects in the landscape
- the second area is related to sports and recreation in urban areas, including facilities and in post-industrial areas, and has been divided into two fields:
 - ✓ the role of sport and recreation in urban spaces
 - ✓ use of post-industrial areas and facilities for tourism and recreation

- **The scope and research field of the work.**

The subject of research is the phenomenon of adaptation of post-industrial facilities for sport purposes. With particular emphasis on sports disciplines called urban sports. During the research work, their definition and classification were formulated. The history of the development of selected disciplines of urban sports as well as places and facilities for their practice was also presented.

The thematic scope of the work covers the disciplines of architecture and urban planning. The research topic is connected with technical, functional and cultural issues and social, resulting from the conditions resulting from the adaptation of post-industrial facilities for sport purposes. Technical issues related to are the structural conditions for adaptation to new functions. Functional issues concern the adaptability of objects to adaptation as well as the safety and quality of functioning. Cultural issues concern related determinants with the preservation and protection of the elements of material cultural heritage. Social issues are related to the role of sport in the integration processes and counteracting the phenomena of exclusion.

The territorial scope of the work covers the Śląskie Voivodeship, within which there are areas that have been subjected to dynamic industrialization processes. The parallel occurrence of mining and many branches of industry, as well as the processes of their transformation, have resulted in the fact that in the Śląskie Voivodeship we can find probably one of the largest differentiation of the types of post-industrial facilities in the country. Therefore, the scale of the phenomenon that is the subject of research may also be the largest here.

The time scope of the work covers the years 1989 - 2020, because 1989 was the year of the beginning of the transformation of the economy, and thus also the beginning of the mass appearance of the above-mentioned objects.

The research field of the work are examples of completed adaptations of post-industrial facilities for sport purposes. Including examples of adaptations implemented in the area of the Silesian Voivodeship, and created after 1989.

- **Hypothesis and research questions.**

Based on his own research and experience, the author formulates the following research hypothesis:

Adaptation of post-industrial facilities for sport purposes may be a separate direction in the process of their transformation.

Research questions:

Question 1. Are there any specific physical features and location conditions of post-industrial facilities that predispose them to be adapted for sport?

Question 2. Can the scale and types of transformations related to such adaptation affect the physical features of the object?

Question 3. Do such adaptations require interference with the structural elements or technical installations of the facility?

Question 4. Can these kinds of adaptations be of behavioral relevance and protection of tangible post-industrial heritage?

Question 5. Can such a direction of adaptation of post-industrial facilities be used in the process of transformation of degraded areas?

Question 6. Are the interventions related to such adaptation reversible and susceptible to a possible subsequent change of function?

Question 7. Can such adaptations be adapted to function in conditions of constraints, e.g. related to the SARS-CoV-2 virus pandemic?

- **Research method.**

In view of the previously presented hypothesis, the research questions posed require the establishment of a research plan that includes four interdependent stages:

- analysis of literature and other sources of knowledge
- field research
- interviews
- synthesis of results and inference

- **Examples of the use of sport in the processes of functional transformation of facilities, including post-industrial facilities.**

Functions related to sport can have a positive impact on the forms and ways of using space and objects, also in the processes of transformation of areas that have been affected by various types of degradation phenomena. The paper presents 24 contemporary implementations from different countries that show how sports, including urban sports, are used in the processes of giving new functions to objects with different primary functions.

Therefore, the examples were divided into two groups for which synthetic Information Cards were created. The first group includes examples of functional transformation of

infrastructure facilities of various types. The second group includes examples of functional transformation of post-industrial facilities.

- **Research on selected objects.**

40 objects and areas have been identified in the area of the Śląskie Voivodeship with various primary functions that have been adapted to sport. Among them, 31 are post-industrial and 9 sites and the areas in the past served functions not related to industrial activities.

The list includes selected areas and facilities that allow you to practice sports in a competitive or recreational sense. The list does not include areas adapted exclusively for recreation, such as post-mining reservoirs serving as bathing areas and areas where physical activity has been limited only to recreation, e.g. due to the protection of resources related to the succession of the natural environment.

Taking into account the definition of a post-industrial area mentioned in the work, the definition of a post-industrial facility, the definition of sport and urban sports as well as the territorial and time scope of work, 8 objects for field research were identified in the area of the Śląskie Voivodeship.

- **In-depth research.**

Three objects from the group of objects that had previously been the subject of field research were selected for in-depth research. The purpose of in-depth research is to identify key issues that may be the subject of further research, and to obtain empirical data for the development of case studies. The objects, built before 1945, are a remnant of the former Hajduki Chemical Works and were included in the Municipal Heritage Register of Chorzów. They have been fully adapted to the new functions and enable cultivation 7 sports. They form a team of three functionally and physically integrated facilities, in which the project called Freestyle Park is located. The facilities are located on the premises of Invest Park Hajduki S.A., which owns them.

- **Case studies of objects selected for in-depth research.**

As mentioned above, post-industrial facilities adapted for the needs of Freestyle Park are located in Invest Park Hajduki S.A. (hereinafter IPH). Currently, on the premises of IPH there are 20 facilities adapted to new functions, in which almost 100 companies representing over 14 industries are located.

Companies from the sports and recreation industry have been operating at IPH since 2014. Sports and recreational functions occupy a total area of approx. 3600 m² and are located in 5 facilities. The Escape Room Loft and the Hajduki Shooting Range were located in two facilities partially adapted to the needs of sports and recreation, and three facilities were fully adapted to the needs of the Freestyle Park.

The Freestyle Park sports and recreation center is a private, commercial enterprise. Works related to the adaptation of three post-industrial facilities were carried out in stages in the years 2014 - 2016. Two adjacent buildings of the former boiler house and the adjacent building of the former workshops were connected with the newly created

connector. They form a complex of multi-storey buildings, in which the sports and recreational functions are accompanied by complementary functions. The level of advancement of the sports and recreational infrastructure enables both practicing sports, including urban sports, and practicing physical recreation.

- **Conclusions.**

Detailed conclusions from the conducted research allow to state that:

- physical features and locations of post-industrial facilities predispose them to be adapted for sport;
- the scale and types of transformations associated with such adaptation may affect the physical characteristics of objects;
- such adaptations may, in special cases, require interference with the construction elements of the facilities and their technical installations;
- such adaptations may be important for the preservation and protection of tangible post-industrial heritage;
- such a direction of adaptation of post-industrial facilities can be used in the process of transformation of degraded areas;
- technical and organizational interventions related to such adaptation are mostly reversible, and the objects are susceptible to a possible subsequent change of function;
- such adaptations can be adapted to function under conditions of constraints, e.g. related to a virus pandemic SARS-CoV-2.

The analysis of the collected research material allows for affirmative answers to the research questions posed, and therefore for a positive verification of the research hypothesis.

The direction of adaptation of facilities and post-industrial areas for sport-related purposes should be, as separate and equal to other directions of adaptation, taken into account in strategic, program and planning documents of national, regional and local range. The discrepancy between numerous examples of the adaptation of post-industrial facilities for sport purposes and a small amount of space devoted to this phenomenon in the scientific literature leads to the conclusion that this phenomenon may be the subject of further research. The research material and conclusions from the work can be used to continue the research in order to better understand and describe the features characterizing the phenomenon of adaptation of objects with different primary functions for sport.